

ABORDĂRI ACTUALE ALE EVALUĂRII FORMATIVE – REPERE TEORETICE

*Iuliana Amalia Nica, învățătoare,
Școala Gimnazială „Constantin Brâncuși”, Slatina, România*

CURRENT APPROACHES TO FORMATIVE ASSESSMENT – THEORETICAL REMARKS

*Iuliana Amalia Nica, teacher,
„Constantin Brancoveanu” Secondary School, Slatina, Romania
ORCID: 0009-0008-8934-0090
nicaflrn@yahoo.co.uk*

CZU: 37.026

DOI: 10.46727/c.v2.24-25-03-2023.p325-329

Abstract. Formative assessment is an ever-evolving process. Since the first mentions of this notion, in 1976, M. Scriven identifies this form of evaluation by associating it with a „continuous and malleable” process. By researching several definitions given by authors over time, some conclusions presented in this article are highlighted. It is certain that formative assessment helps both the student and the teacher in learning. In the author Shirley Clarke we also find a series of ten principles that characterize this form of evaluation. Considering that formative assessment is a powerful tool that education has in preparing students, the article defines the theoretical benchmarks that must guide the teaching staff in the teaching-learning-assessment process.

Keywords: formative assessment, theoretical approaches, definitions, principles.

Introducere teoretică

Ca fiecare parte a procesului de predare-învățare-evaluare, evaluarea are o evoluție pe care o vom analiza în acest articol.

O definiție exhaustivă a procesului de evaluare nu ar fi posibilă, întrucât educația însăși, cu toate componentele ei, se schimbă odată cu societatea. Dinamica evaluării este urmărită de cercetătorii în domeniul pedagogiei.

În lucrarea sa, Marin Manolescu identifică trei categorii de definiții ale evaluării. Se constată că în prima etapă evaluarea era egală cu măsurarea. Evoluția procesului de evaluare în această perioadă a fost dată de evoluția sistemului de măsurare. În cea de-a doua perioadă, evaluarea este văzută ca o rezultată între performanțele elevului raportate la obiectivele operaționale urmărite. Este urmărit la ce nivel s-au produs schimbările măsurabile prin obiectivele operaționale. Ultimele decenii promovează ideea că evaluarea presupune formularea de judecăți de valoare despre procesul și produsul învățării. Autorul consideră că judecata trebuie să se răsfrângă și asupra finalității evaluării.

Evaluarea în învățământ este definită și de funcțiile sale:

- funcția de constatare
- funcția de diagnosticare
- funcția de predicție
- funcția de feedback
- funcția educativă.

Funcția educativă, cu rolul de a conștientiza, motiva și stimula interesul pentru învățare, pentru obținerea performanței, este prioritară pentru învățământul primar. Cum tendința este de a integra evaluarea în procesul de învățare, această funcție face din evaluare un mijloc de formare a elevului și permite cadrului didactic să observe evoluția schimbărilor comportamentale ale celui care învață. Este acea formă de evaluare care, în ultimele decenii, preocupă cercetătorii.

Definiții ale evaluării formative au fost formulate de-a lungul timpului de către cercetători. În 1967, M. Scriven a introdus termenul referindu-se la evaluarea programului educațional ca fiind „continuu și maleabil”. În 1998, găsim evaluarea formativă definită ca un „ansamblu de activități întreprinse de profesor și/sau elevii acestora, care oferă informații ce vor fi folosite ca feedback pentru a modifica activitățile de predare și învățare în care se află implicați.” [4] În 2008, Melmer, Burmaster și James defineau evaluarea formativă ca „un proces utilizat în timpul predării menit să ofere feedback pentru modificarea procesului de predare-învățare cu scopul îmbunătățirii performanțelor elevilor corelat cu obiectivele învățării” [4]. În 2014, într-un glosar de termeni educaționali (Edglossary.org), termenul face referire la o „varietate de metode pe care profesorii le folosesc pentru a efectua verificări în timpul procesului de înțelegere a elevilor, nevoile de învățare și progresul academic în timpul unei lecții”.

Din definițiile descoperite, extragem o serie de concluzii:

- evaluarea formativă este un proces planificat continuu, cu mize mici, format din mijloace și procedee (instrumente) selectate cu scopul de a sprijini toți elevii în atingerea obiectivelor de învățare. Cadrele didactice și elevii conlucrează pentru a face ca evaluarea formativă să aibă un impact pozitiv asupra elevilor și asupra procesului de învățare. Scopul colaborării este de a răspunde intereselor și nevoilor participanților la învățare.
- Este un proces de învățare colaborativă cu elevi, nu unul unilateral venit din partea cadrului didactic către elevi.
- Se observă și se utilizează dovezile (rezultatele) învățării elevilor.
- Procesul de evaluare formativă înregistrează nivelul de cunoștințe și abilități în timpul învățării, astfel încât cadrele didactice și elevii să poată lua decizii mici, imediate, cu impact pentru a sprijini atingerea obiectivelor. Utilizarea rezultatelor furnizate de evaluarea formativă este adecvată pentru luarea deciziilor în fazele de învățare, întrucât scopul acestei evaluări nu este de a nota sau ierarhiza elevii.
- Sprijină elevii pentru învățarea autonomă.

Cert este că evaluarea formativă este un element cheie capabil să sporească eficacitatea învățării pentru elev. Datorită feedback-ului imediat, are ca efect pozitiv reglarea activității de învățare a elevului.

Evaluarea formativă în învățământul primar

În învățământul primar românesc au avut loc schimbări în procesul de evaluare în urmă cu aproximativ două decenii, dar nu se poate confirma că schimbările au fost asimilate pe deplin și acceptate atât de către părinți, cât și de către cadrele didactice. Sunt dificil de măsurat impactul și valoarea lor inovativă atât timp cât încă există ezitări în aplicarea lor. Mai multe îndoieli le ridică sistemul de notare: înlocuirea notelor cu calificative. Practic, pentru învățământul primar, înlocuirea sistemului de notare cifrică cu sistemul de evaluare prin calificative, bazate pe descriptorii de performanțe, a însemnat trecerea de la evaluare estimativă la o evaluare calitativă (Manolescu, 2019). În acest context al schimbărilor, evaluarea formativă este folosită pe tot parcursul demersului pedagogic, „este frecventă sub aspect temporal și are ca finalitate remedierea lacunelor sau erorilor săvârșite de elevi” (Bloom) [5].

Autoarea Shirley Clarke susține că cel mai puternic instrument pe care îl are educația în pregătirea elevilor pentru învățarea pe tot parcursul vieții este evaluarea formativă. Pentru elevii din ciclul primar, consecințele evaluării formative sunt constructive și îi ajută în învățare.

Black și Wiliam (1998) susțineau că îmbunătățirea învățării prin evaluare depinde de cinci factori esențiali:

- oferirea unui feedback imediat elevilor;
- implicarea activă a elevilor în actul învățării;
- modificarea activității de predare ținând cont de rezultatele evaluării;
- conștientizarea influenței pe care o are evaluarea asupra motivației și stimei de sine a elevilor;
- capacitatea elevilor de autoevaluare și îmbunătățire a rezultatelor.

Acești factori descriu practic caracteristici ale evaluării formative care fac din acest proces unul benefic atât elevilor, cât și cadrului didactic. Este cel mai reprezentativ mod de evaluare în învățământul primar, deoarece se realizează zilnic, cu scopul supravegherii și îmbunătățirii procesului de predare-învățare.

De remarcat și cele zece principii ale evaluării formative sau evaluare pentru învățare, așa cum le regăsim în lucrarea „Learning to Teach in Primary School” a lui Shirley Clarke.

1. Evaluarea formativă trebuie să facă parte dintr-o planificare eficientă a predării-învățării. O planificare trebuie să ofere oportunități prin care atât elevul, cât și profesorul să obțină informații referitoare la progresul învățării. De asemenea, trebuie să fie flexibilă în funcție de reacțiile elevilor la procesul de învățare. Trebuie planificat și felul în care elevul primește feedback-ul și cum vor participa la evaluare pentru obținerea progresului.
2. Evaluarea formativă trebuie să se concentreze asupra felului în care elevii învață. Procesul de învățare trebuie să fie prioritate atât pentru elevi, cât și pentru profesori, cei mici fiind focusați nu doar pe CE să învețe, ci și pe CUM să învețe.
3. Evaluarea formativă trebuie să devină element central în clasa de elevi. Multe dintre activitățile ce se desfășoară în sala de clasă, fac parte din procesul de evaluare. Toate sarcinile și întrebările determină elevii să demonstreze ceea ce au învățat. Toate răspunsurile lor vor fi judecate și analizate pentru a schimba predarea în vederea obținerii performanței.
4. Evaluarea formativă trebuie să facă parte din bagajul de competențe al cadrului didactic. Profesorul trebuie să dețină competențe pentru a planifica evaluarea, pentru a observa și analiza procesul de învățare, pentru a oferi feedback elevilor, pentru a ghida elevii spre auto-evaluare. Astfel de competențe se dobândesc în formarea inițială și se dezvoltă prin formare continuă.
5. Evaluarea formativă trebuie să fie sensibilă și constructivă, pentru că orice evaluare are un impact emoțional pentru elev. Profesorii trebuie să țină cont de impactul pe care îl au comentariile, remarcile, încurajările pe care le adresează elevilor. De reținut că acele comentarii care se referă la munca elevului, nu la personalitatea sa, sunt constructive pentru învățare și motivație.
6. Evaluarea formativă trebuie să țină seama de importanța motivației elevului. Această formă de evaluare care încurajează învățarea stimulează motivația punând accent pe progres, nu pe greșală. Trebuie evitate comparațiile cu alții care au reușit, plasarea elevului într-o astfel de comparație îl va izola în concepția „nu sunt bun”, ceea ce nu duce la motivare.
7. Evaluarea formativă trebuie să promoveze atingerea obiectivelor și conștientizarea criteriilor după care se face evaluarea. Pentru o învățare eficientă, elevii trebuie să

cunoască obiectivele învățării, ceea ce au de făcut în fiecare etapă a lecției. Obiectivele se comunică în termeni pe care elevii îi înțeleg oferindu-li-se exemple concrete.

8. Evaluarea formativă trebuie să ofere informații și orientare astfel încât elevii să își poată organiza etapele învățării.
9. Evaluarea formativă dezvoltă capacitatea de autoevaluare a elevilor. Elevii independenți în învățare au capacitatea de a căuta și dobândi noi cunoștințe, abilități și atitudini. Profesorii au datoria de a stârni dorința și capacitatea elevilor de a prelua controlul asupra învățării prin dezvoltarea autoevaluării.
10. Evaluarea formativă creează contextul pentru atingerea performanțelor pentru toți elevii. Fiecare elev, în ritm propriu, cu particularitățile sale psihopedagogice, va fi capabil să își atingă potențialul maxim în învățare.

Consecințe în planul activității elevului, așa cum sunt expuse de către autorul M. Manolescu:

- îi oferă feedback frecvent;
- îl ajută să descopere greșelile și să le corecteze;
- îi oferă informații despre stadiul comportamentelor cognitive intermediare care îl ghidează spre cele finale;
- activitatea elevului nu este măsurată, elevul nefiind supus unei clasificări;
- încurajează efortul elevului în încercare, fără a sancționa eșecul.

Consecințe pentru cadrul didactic:

- primește feedback imediat legat de activitatea sa de predare;
- sunt observate dificultățile de învățare, dând posibilitatea de intervenție imediată;
- oferă posibilitate abordării diferențiate a elevilor.

În literatura de specialitate se oferă sugestii pentru aplicarea evaluării formative cu succes. În primul rând, este necesară o planificare riguroasă a evaluării care trebuie să includă: obiective concentrate pe învățare; verificarea cunoștințelor anterioare pentru a construi învățarea pe ceea ce elevii cunosc; oferirea unei imagini de ansamblu a obiectivelor pentru ca elevii să se ghideze spre învățare; evaluare în perechi sau autoevaluare sub supravegherea profesorului. Foarte importante sunt și discuțiile care au loc înainte, în timpul și după activitatea de învățare. În al doilea rând, adresarea întrebărilor este o formă de evaluare formativă, dacă sunt alese corect întrebările și momentul în care să fie adresate. Întrebările cu răspuns deschis oferă elevului oportunitatea de exprimare, de dezvoltare a gândirii critice prin argumentare. Pentru a obține răspunsuri de calitate, timpul alocat este și el important. Timpul oferit îi provoacă pe elevii dornici să răspundă, să se gândească bine la ceea ce vor să spună și îi încurajează pe cei care nu oferă răspunsuri rapide să se gândească la ceea ce au de spus fără presiunea colegilor.

Evaluarea în perechi și autoevaluarea au crescut gradul de conștientizare a rolului pe care îl are elevul în procesul de învățare. Este nevoie de un dialog permanent între profesor și elev, dar și între elevi. Elevii trebuie să știe nu doar ce învață, ci și cum și de ce învață. Astfel, ei se pot evalua singuri sau în perechi, pentru că cei mici trebuie implicați nu doar în propria evaluare, dar și în evaluarea colegilor. O astfel de abordare acordă un rol central elevului în procesul de evaluare, iar profesorul trece la acea poziție în care împărtășește obiectivele învățării cu elevii. O astfel de abordare poate fi motivantă, dar implementată cu grijă și cu roluri bine definite pentru copii, astfel încât să nu apară ierarhizări între ei, doar sprijinire și îndrumare.

Sugestii privind evaluarea formativă găsim și la Black și William: „Feedback-ul oricărui elev ar trebui să se refere la calitățile sale particulare sau la munca sa, cu sfaturi despre ce poate face pentru a-și îmbunătăți performanțele și ar trebui să se evite comparațiile cu alți elevi” (1998) [4]. Un feedback eficient furnizează informații care să ajute autoevaluarea și poate

sugera etapele pentru îmbunătățirea procesului de predare. Feedback-ul oferit prin comentarii scrise trebuie să fie în legătură cu obiectivele stabilite și să aibă un caracter constructiv.

Concluzii

Evaluarea formativă are caracter permanent și se realizează pe tot parcursul activităților școlare. Caracteristicile sale o deosebesc de celelalte forme de evaluare:

- Motivarea pentru învățare este considerată mai relevantă decât produsul învățării la vârsta școlară mică.
- Caracterul sistematic și continuu este susținut de introducerea cu promptitudine a observațiilor colectate de către cadrul didactic, sub forma feedback-ului, adoptându-se măsuri ameliorative imediate.
- Caracterul flexibil este dat de capacitatea de a schimba procesul de predare „din mers” cu impact asupra metodelor, mijloacelor și strategiilor didactice.
- Are caracter individualizat, observațiile fiind, în mare măsură, individuale, nu colective. Prin urmare, și intervenția prin corectare este individualizată.

BIBLIOGRAFIE

1. ARTHUR, J. & CREMIN, T. *Learning to Teach in the Primary School*. Routledge Taylor Francis Group. London, 2010, 517 p. ISBN 0-203-85462-4
2. CHAPPUIS, S., CHAPPUIS, J. *Implementing the Common Core State Standards*. 2012
3. CUCOȘ, C.. *Teoria și metodologia evaluării*. Editura Polirom, București, 2019
4. PÂNIȘOARĂ, I.O., MANOLESCU, M. *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*. Editura Polirom, București, 2019, 440 p.
5. RADU, I.T. *Evaluarea în procesul didactic*. Editura didactică și pedagogică, București, 2008
6. AHMEDI, V., *Teachers' Attitudes and Practices Towards Formative Assessment in Primary Schools*. În: *Journal of Social Studies Education Research*. 2019, 10 (3), 169-175